

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

IETEIKUMI

PADOME

PADOMES IETEIKUMS

(2019. gada 8. novembris)

par darbinieku un pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai

(2019/C 387/01)

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 292. pantu saistībā ar 153. pantu un 352. pantu,

ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu,

tā kā:

- (1) Ievērojot Līguma par Eiropas Savienību 3. pantu, Savienības mērķi cita starpā ir veicināt savu tautu labklājību un panākt stabilu Eiropas attīstību, kas balstīta uz sociālo tirgus ekonomiku ar augstu konkurētspēju, kuras mērķis ir panākt pilnīgu nodarbinātību un sociālo attīstību. Savienība apkaro sociālo atstumtību un diskrimināciju, veicina sociālo taisnīgumu un aizsardzību, sieviešu un vīriešu līdztiesību, paaudžu solidaritāti un bērnu tiesību aizsardzību.
- (2) Ievērojot Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 9. pantu, Savienība, nosakot un īstenojot savu politiku un darbības, ņem vērā prasības, kas saistītas ar augsta nodarbinātības līmeņa veicināšanu, atbilstīgas sociālās aizsardzības nodrošināšanu, sociālās atstumtības apkarošanu, kā arī izglītības, mācību un cilvēku veselības aizsardzības līmeņa paaugstināšanu.
- (3) LESD 153. panta 1. punkta c) apakšpunkts paredz, ka Savienība atbalsta un papildina dalībvalstu darbību darba ņēmēju sociālā nodrošinājuma un sociālās aizsardzības jomā. Savienība var arī rīkoties, lai risinātu problēmas attiecībā uz pašnodarbināto personu piekļuvi sociālajai aizsardzībai, pamatojoties uz LESD 352. pantu, kas nosaka, ka Padome var pieņemt vajadzīgos pasākumus, lai sasniegtu Līgumos noteiktos mērķus, ja Līgumos nav paredzētas vajadzīgās pilnvaras.
- (4) 2017. gada 17. novembrī Eiropas Parlaments, Padome un Komisija proklamācijā svinīgi izsludināja Eiropas sociālo tiesību pilāru. Eiropas sociālo tiesību pilāra 12. princips paredz, ka neatkarīgi no nodarbinātības attiecību veida un ilguma darba ņēmējiem un – salīdzināmos apstākļos – pašnodarbinātām personām ir tiesības uz pienācīgu sociālo aizsardzību.
- (5) Sociālie partneri ir apņēmušies arī turpmāk veicināt to, lai Eiropa sniegtu konkrētus ieguvumus saviem darbiniekiem un uzņēmumiem.
- (6) 2017. gada 19. janvāra Rezolūcijā par Eiropas sociālo tiesību pilāru Eiropas Parlaments uzsvēra, ka visā cilvēka mūža garumā jānodrošina atbilstīga sociālā aizsardzība un jāveic sociālie ieguldījumi, sniedzot iespēju visiem pilnībā piedalīties sabiedriskajā dzīvē un ekonomikā un uzturot pienācīgu dzīves līmeni.
- (7) Atzinumā par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Āpspriešanās sākšana par Eiropas sociālo tiesību pilāru"" Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja uzsvēra, ka ir jāpanāk, lai darba pamatstandarti un pienācīga sociālā aizsardzība tiek attiecināta uz visiem darba ņēmējiem.

- (8) Sociālās aizsardzības sistēmas visā to daudzveidībā ir Eiropas sociālā modeļa un labi funkcionējošas sociālās tirgus ekonomikas stūrakmens. Sociālās aizsardzības galvenais uzdevums ir aizsargāt cilvēkus pret sociālo risku – piemēram, slimības, vecuma, nelaimes gadījumu darba vietā un darba zaudēšanas – finansiālajām sekām, novērst un mazināt nabadzību un nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni. Pārdomātas sociālās aizsardzības sistēmas turklāt var sekmēt dalību darba tirgū, veicinot iesaistīšanu darba tirgū un sniedzot atbalstu saistībā ar atgriešanos darbā un statusa maiņu darba tirgū tiem cilvēkiem, kuri maina darbvieta, sāk vai pārtrauc strādāt, dibina uzņēmumu vai to slēdz. Tās veicina konkurētspēju un ilgtspējīgu izaugsmi, jo tās atbalsta ieguldījumus cilvēkkapitālā un var palīdzēt pārvietot cilvēkresursus uz jaunām un dinamiskām ekonomikas nozarēm. Tām ir arī būtiska nozīme kā automatiskiem stabilizatoriem, izlīdzinot patēriņu uzņēmējdarbības cikla laikā.
- (9) Sociālo aizsardzību var nodrošināt ar pabalstiem natūrā vai naudā. Parasti to nodrošina, izmantojot universālas shēmas, kas aizsargā visas personas un ko finansē ar vispārējās nodokļu sistēmas starpniecību un/vai izmantojot shēmas, kuras aizsargā cilvēkus darba tirgū un bieži vien ir balstītas uz iemaksām, kas saistītas ar viņu darba ienākumiem. Sociālā aizsardzība ietver vairākas jomas, kas aptver dažādus sociālos riskus, sākot no vecuma līdz pat slimībai vai bezdarbam. Šis ieteikums attiecas uz tām sociālās aizsardzības jomām, kas bieži ir ciešāk saistītas ar dalību darba tirgū un galvenokārt nodrošina aizsardzību pret darba ienākumu zaudēšanu konkrēta riska iestāšanās gadījumā. Šis ieteikums neattiecas uz piekļuves nodrošināšanu sociālajai palīdzībai un minimālo ienākumu shēmām. Tas papildina Savienības līmenī spēkā esošās norādes par sociālajiem pakalpojumiem un palīdzību, kā arī par tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus, kā, piemēram, Komisijas 2008. gada 3. oktobra lēmums par tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus.
- (10) Globalizācija, tehnoloģiju attīstība, individuālo vēlmju izmaiņas un sabiedrības novecošana ir veicinājušas pārmaiņas Savienības darba tirgū pēdējo divdesmit gadu laikā un turpinās to darīt arī nākotnē. Nodarbinātība kļūs arvien daudzveidīgāka, un karjeras attīstība kļūs aizvien mazāk lineāra.
- (11) Savienības darba tirgos līdzās pilna laika beztermiņa darba līgumiem pastāv dažādas nodarbinātības attiecības un pašnodarbinātības veidi. Daži no tiem darba tirgū ir pastāvējuši ilgu laiku (piemēram, darbs uz noteiktu laiku, pagaidu darbs, nepilna darba laika darbs, māsasaimniecības darbs vai stažēšanās), savukārt citi, kā, piemēram, darbs pēc pieprasījuma, uz kuponu sistēmu balstīts darbs, tiešsaistes platformu darbs, ir attīstījušies tikai nesen, un to nozīme kopš 2000. gada ir pieaugusi.
- (12) Pašnodarbināto personu grupa ir jo īpaši neviendabīga. Lielākā daļa personu brīvprātīgi izvēlas būt pašnodarbinātas – un nodarbina vai nenodarbina citas personas –, uzņemoties risku kļūt par uzņēmējiem, taču aptuveni piektā daļa pašnodarbināto personu pa pašnodarbinātas ir tāpēc, ka nevar atrast darbvieta kā darbinieki.
- (13) Darba tirgiem attīstoties, būtu jāattīstās arī sociālās aizsardzības sistēmām visā to daudzveidībā – tā, lai nodrošinātu, ka Eiropas sociālais modelis atbildīs arī nākotnes prasībām un ka tas ļaus Savienības iedzīvotājiem un ekonomikai pilnībā izmantot nākotnes darba pasaules sniegtās iespējas. Tomēr lielākajā daļā dalībvalstu noteikumi, kas reglamentē sociālās aizsardzības shēmu iemaksas un tiesības, joprojām ir lielā mērā balstīti uz pilna laika beztermiņa līgumiem starp darbinieku un vienu darba devēju, kamēr citu darbinieku un pašnodarbināto personu grupu segums ir nepilnīgs. Pierādījumi liecina, ka dažiem nestandarta nodarbinātībā iesaistītajiem darbiniekiem un dažām pašnodarbinātām personām nav pietiekami pieejamas tās sociālās aizsardzības jomas, kas ir ciešāk saistītas ar dalību darba tirgū. Tikai dažas dalībvalstis ir veikušas reformas, lai sociālās aizsardzības sistēmas pielāgotu mainīgajiem darba veidiem nolūkā aizsargāt attiecīgos darbiniekus un pašnodarbinātas personas labāk. Uzlabojumi visās dalībvalstīs un dažādās sociālās aizsardzības jomās ir bijuši nevienmērīgi.
- (14) Ilgtermiņā atšķirības piekļuvē sociālajai aizsardzībai varētu apdraudēt iedzīvotāju labklājību un veselību un veicināt ekonomisko nenoteiktību, nabadzības un nevienlīdzības risku. Tās varētu arī novest pie nepietiekamiem ieguldījumiem cilvēkkapitālā, mazināt uzticēšanos iestādēm un ierobežot iekļaujošu ekonomikas izaugsmi. Šādas atšķirības arī varētu mazināt sociālās aizsardzības ieņēmumus, ja arvien lielāks skaits cilvēku neveic iemaksas shēmās.
- (15) Tiek uzskatīts, ka konkrētas sociālās aizsardzības jomas segums formāli attiecas uz darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, ja spēkā esošie tiesību akti vai darba koplīgums nosaka, ka šīm personām ir tiesības piedalīties sociālās aizsardzības shēmā konkrētajā jomā. Formālo segumu var nodrošināt ar obligātām vai brīvprātīgām shēmām. Brīvprātīgās shēmas ļauj indivīdiem pievienoties shēmai (piedalīšanās klauzulas) vai arī aptver automatiski visus konkrētas mērķgrupas indivīdus, sniedzot viņiem iespēju izstāties no shēmas pēc pašu vēlēšanās (nepiedalīšanās klauzulas). Pierādījumi liecina, ka brīvprātīgajām shēmām ar nepiedalīšanās klauzulām ir augstāki līdzdalības rādītāji un tādejādi tās – salīdzinot ar brīvprātīgajām shēmām, kurās ir piedalīšanās klauzulas, – nodrošina labāku segumu.
- (16) Tiek uzskatīts, ka konkrētas sociālās aizsardzības jomas faktiskais segums attiecas uz darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, ja viņiem ir iespēja uzkrāt pienācīgus pabalstus un ja attiecīgais risks iestājas, viņi spēj piekļūt noteiktam pabalstu līmenim. Personai var piešķirt formālu piekļuvi bez faktiskas iespējas uzkrāt un izmantot tiesības uz pabalstiem.

- (17) Sociālā aizsardzība tiek uzskatīta par pienācīgu, ja tā cilvēkiem ļauj uzturēt pienācīgu dzīves līmeni, aizstāt zaudētos ienākumus saprātīgā veidā un dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi, kā arī neļauj cilvēkiem iekļūt nabadzībā, vienlaikus attiecīgā gadījumā sekmējot iesaistīšanu darba tirgū un atgriešanos darbā. Izvērtējot sociālās aizsardzības pienākumu, ir jāņem vērā konkrētās dalībvalsts sociālās aizsardzības sistēma kopumā, proti, ir jāņem vērā visi šīs dalībvalsts sociālās aizsardzības pabalsti.
- (18) Dažās dalībvalstīs atsevišķu kategoriju darbinieki, tostarp īsa nepilna darba laika strādājošie, sezonālā darba veicēji, pēc pieprasījuma strādājošie darbinieki, platformu darbinieki un darbinieki ar aģentūras pagaidu līgumiem vai mācekļi ir izslēgti no sociālās aizsardzības shēmām. Turklāt darbinieki, kuriem nav pilna laika beztermiņa darba līguma, var saskarties ar grūtībām saņemt efektīvu sociālo aizsardzību, jo tie var neatbilst kritērijiem, lai būtu tiesīgi saņemt pabalstus no sociālās aizsardzības shēmām, kuru pamatā ir iemaksa. Pašnodarbinātās personas dažās dalībvalstīs ir pilnībā izslēgtas no formālas piekļuves galvenajām sociālās aizsardzības shēmām; citās dalībvalstīs tās var pievienoties šīm shēmām brīvprātīgi. Brīvprātīgs segums var būt piemērots risinājums bezdarba apdrošināšanas gadījumā, kas ir ciešāk saistīts ar uzņēmējdarbības risku; taču tas ir grūtāk attaisnojams attiecībā uz cita veida riskiem, piemēram, slimību, kas lielā mērā nav saistīta ar šo personu statusu darba tirgū.
- (19) Noteikumi, kas reglamentē tiesības, varētu nelabvēlīgi ietekmēt nestandarta nodarbinātībā iesaistītos darbiniekus un pašnodarbinātās personas. Ienākumu un laika robežvērtības (kvalifikācijas periodi, gaidīšanas periodi, minimālais darba periods, pabalstu ilgums) jo īpaši var būt pārāk liels šķērslis, kas kavē dažu nestandarta nodarbinātībā iesaistīto darbinieku un pašnodarbināto personu grupu piekļuvi sociālajai aizsardzībai. Kopumā ir konstatētas divas problēmas: pirmkārt, atšķirības noteikumos, kuri attiecas uz standarta darbiniekiem un nestandarta nodarbinātībā iesaistītiem darbiniekiem vai pašnodarbinātām personām, varētu nevajadzīgi sodīt vienu no grupām; otrkārt, vienādu noteikumu piemērošana visām grupām varētu novest pie sliktāka rezultāta cilvēkiem ārpus standarta nodarbinātības, un tā varētu nebūt pielāgota pašnodarbināto personu situācijai. Abos gadījumos var būt lietderīgi vairāk pielāgot noteikumus konkrētu grupu situācijai, vienlaikus saglabājot vispārējo universāluma principu, lai sociālā riska iestāšanās gadījumā nevienam darba tirgus dalībniekam nebūtu nepasargāts sociālā riska iestāšanās gadījumā. Varētu būt nepieciešami īpaši pasākumi, lai izvairītos no iemaksu veikšanas shēmās, kuras savstarpēji pārkāpj (piemēram, ja persona veic papildu darbības, bet viņa pamatdarbs tam jau nodrošina pilnīgu segumu).
- (20) Sociālās aizsardzības tiesības ne vienmēr tiek saglabātas, uzkrātas un/vai pārnestas, personām mainot statusu darba tirgū, piemēram, pārejot no nodarbinātības uz pašnodarbinātību vai bezdarbu, apvienojot algotu darbu un pašnodarbinātību un sākot uzņēmējdarbību vai izbeidzot to. Tomēr tiesību saglabāšana, uzkrāšana un/vai pārnesamība starp shēmām ir būtiska, lai ļautu cilvēkiem, kuri apvieno darbus vai maina darbu, vai no darbinieka statusa pāriet uz pašnodarbinātas personas statusu vai otrādi, efektīvi piekļūt pabalstiem no sociālās aizsardzības shēmām, kuru pamatā ir iemaksa, un saņemt pienācīgu segumu, kā arī, lai veicinātu viņu dalību brīvprātīgajās sociālās aizsardzības shēmās.
- (21) Dažos gadījumos pabalsti var būt neadekvāti, proti, nepietiekami vai nepieejami vajadzīgā laikā. Tie varētu neļaut personām saglabāt pienācīgu dzīves līmeni, vai dzīvot ar cieņu un varētu nenovērst cilvēku nonākšanu nabadzībā. Šādos gadījumos varētu būt lietderīgi uzlabot pabalstu adekvātumu, vienlaikus pievēršot uzmanību nepieciešamībai piemērot pasākumus, kas veicina atgriešanos darba tirgū. Noteikumi, kas reglamentē iemaksas, var kropļot konkurences noteikumus un nelabvēlīgi ietekmēt dažas darbinieku kategorijas un pašnodarbinātās personas. Piemēram, pašnodarbināto personu sociālās aizsardzības iemaksas var ietvert iemaksas neatkarīgi no ienākumiem, vai arī tās var noteikt, pamatojoties uz iepriekšējiem ienākumiem vai pieņēmumiem par nākotnes ienākumiem. Tas var radīt naudas plūsmas problēmas indivīdiem, ja viņu ienākumi nokrītas zem aplēsēm. Ja dalībvalsts nolemj noteikt ienākumu robežvērtību, zem kuras uz attiecīgo darbinieku vai pašnodarbināto personu neattiecas pienākums veikt apdrošināšanas iemaksas maksājumus, samazinājumi un citi progresivitātes pasākumi būtu attiecīgā gadījumā jāpiemēro vienlīdzīgi darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, bet tam nebūtu jāizraisa nepietiekama ziņošana par ienākumiem. Kopumā samazinājumus un citus progresivitātes pasākumus var arī izmantot, lai sekmētu pāreju uz stabilākiem nodarbinātības veidiem un lai novērstu segmentāciju.
- (22) Daudzās dalībvalstīs pašreizējā regulējuma sarežģītība un sociālās aizsardzības noteikumu pārredzamības trūkums var nozīmēt, ka cilvēki nepietiekami apzinās savas tiesības un pienākumus, un veidus, kādos viņi var īstenot savas tiesības un pildīt savus pienākumus. Tas varētu arī novest pie zemiem izmantošanas rādītājiem vai zemas līdzdalības sociālās aizsardzības shēmās, jo īpaši brīvprātīgajās shēmās. Pārredzamību var panākt dažādos veidos, piemēram, regulāri atjauninātas informācijas sūtīšana par individuālajām tiesībām, pabalstu tiesību simulācijas rīku nodrošināšana tiešsaistē un centrālu informācijas punktu vai personīgo kontu izveide tiešsaistē un bezsaistē. Digitalizācija var jo īpaši palīdzēt uzlabot pārredzamību attiecībā uz personām.
- (23) Statistikas datu trūkums par sociālās aizsardzības segumu, sadalot tos pēc nodarbinātības attiecību veida un personu vecuma, dzimuma un valstspiederības, ierobežo iespējas uzlabot sociālās aizsardzības sistēmu spēju pielāgoties un reaģēt uz mainīgo darba pasauli.

- (24) Atšķirības piekļuvē sociālajai aizsardzībai var radīt kaitīgu ekonomisko un fiskālo ietekmi, ko izjūt visā Savienībā. Tās ir kopīgu interešu jautājums dalībvalstīm, un potenciāli rada šķēršļus Savienības galveno mērķu sasniegšanā.
- (25) Savienības tiesību akti jau nodrošina vienlīdzīgas attieksmes principu attiecībā uz dažādiem nodarbinātības attiecību veidiem, aizliedz jebkādu tiešu vai netiešu uz dzimumu balstītu diskrimināciju nodarbinātībā, profesijā, sociālajā aizsardzībā un piekļuvē precēm un pakalpojumiem, nodrošina tiesību saglabāšanu un pārnēsamību, pārvietojoties starp dalībvalstīm, un garantē minimālās prasības attiecībā uz papildpensijas tiesību iegūšanu un saglabāšanu pāri robežām, kā arī minimālās prasības attiecībā uz arodpensiju shēmu pārredzamību. Šis ieteikums neskar spēkā esošos Savienības tiesību aktus attiecībā uz tiesībām uz sociālo aizsardzību, jo īpaši, Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr. 883/2004 ⁽¹⁾, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/54/EK ⁽²⁾, 2008/94/EK ⁽³⁾, 2008/104/EK ⁽⁴⁾, 2010/41/ES ⁽⁵⁾, (ES) 2016/2341 ⁽⁶⁾, (ES) 2019/1152 ⁽⁷⁾ un (ES) 2019/1158 ⁽⁸⁾ un Padomes Direktīvas 79/7/EEK ⁽⁹⁾, 93/103/EK ⁽¹⁰⁾, 97/81/EK ⁽¹¹⁾, 1999/70/EK ⁽¹²⁾, 2004/113/EK ⁽¹³⁾ un 2010/18/ES ⁽¹⁴⁾.
- (26) Padomes Ieteikumā 92/442/EEK ⁽¹⁵⁾ bija noteikti kopīgi mērķi sociālās aizsardzības jomā un dalībvalstis tika aicinātas apsvērt iespēju ieviest un/vai izstrādāt atbilstīgu sociālo aizsardzību pašnodarbinātām personām. Minētie kopīgi izvirzītie mērķi bija pamats atvērtās koordinācijas metodes izveidei sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā, kas ir būtisks instruments, lai atbalstītu valstu sociālās aizsardzības sistēmu izstrādi, īstenošanu un novērtēšanu un sekmētu sadarbību dalībvalstu starpā šajā jomā.
- (27) Eiropas pusgada sakarā 2018. gada izaugsmes pētījumā ir atgādināts, ka sociālās aizsardzības adekvātuma un seguma uzlabošana ir izšķiroši svarīga, lai novērstu sociālo atstumtību, savukārt nodarbinātības politikas pamatnostādņēs, kas izklāstītas Padomes Lēmumā (ES) 2018/1215 ⁽¹⁶⁾, ir pausts aicinājums dalībvalstīm modernizēt sociālās aizsardzības sistēmas.
- (28) 2012. gada Ieteikumā par sociālās aizsardzības minimumu (Nr. 202) Starptautiskā Darba organizācija saviem dalībniekiem iesaka, ņemot vērā valstu apstākļus, pēc iespējas drīz izstrādāt un saglabāt sociālās aizsardzības minimumu, kas ietver pamata sociālās drošības garantijas.

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) Nr. 883/2004 (2004. gada 29. aprīlis) par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu (OV L 166, 30.4.2004., 1. lpp.).

⁽²⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/54/EK (2006. gada 5. jūlijs) par tāda principa īstenošanu, kas paredz vienlīdzīgas iespējas un attieksmi pret vīriešiem un sievietēm nodarbinātības un profesijas jautājumos (OV L 204, 26.7.2006., 23. lpp.).

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/94/EK (2008. gada 22. oktobris) par darba ņēmēju aizsardzību to darba devēja maksātnespējas gadījumā (OV L 283, 28.10.2008., 36. lpp.).

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/104/EK (2008. gada 19. novembris) par pagaidu darba aģentūrām (OV L 327, 5.12.2008., 9. lpp.).

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/41/ES (2010. gada 7. jūlijs) par to, kā piemērot vienlīdzīgas attieksmes principu vīriešiem un sievietēm, kas darbojas pašnodarbinātas personas statusā, un ar kuru atceļ Padomes Direktīvu 86/613/EEK (OV L 180, 15.7.2010., 1. lpp.).

⁽⁶⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2016/2341 (2016. gada 14. decembris) par arodpensijas kapitāla uzkrāšanas institūciju (AKUI) darbību un uzraudzību (OV L 354, 23.12.2016., 37. lpp.).

⁽⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1152 (2019. gada 20. jūnijs) par pārredzamiem un paredzamiem darba apstākļiem Eiropas Savienībā (OV L 186, 11.7.2019., 105. lpp.).

⁽⁸⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2019/1158 (2019. gada 20. jūnijs) par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem un ar ko atceļ Padomes Direktīvu 2010/18/ES (OV L 188, 12.7.2019., 79. lpp.).

⁽⁹⁾ Padomes Direktīva 79/7/EEK (1978. gada 19. decembris) par pakāpenisku vienlīdzīgas attieksmes principa pret vīriešiem un sievietēm īstenošanu sociālā nodrošinājuma jautājumos (OV L 6, 10.1.1979., 24. lpp.).

⁽¹⁰⁾ Padomes Direktīva 93/103/EK (1993. gada 23. novembris) par drošības un veselības prasību minimumu darbā uz zvejas kuģiem (trīspadsmitā individuālā direktīva Direktīvas 89/391/EEK 16. panta 1. punkta nozīmē) (OV L 307, 13.12.1993., 1. lpp.).

⁽¹¹⁾ Padomes Direktīva 97/81/EK (1997. gada 15. decembris) par UNICE, CEEP un EAK noslēgto pamatnolīgumu par nepilna darba laika darbu (OV L 14, 20.1.1998., 9. lpp.).

⁽¹²⁾ Padomes Direktīva 1999/70/EK (1999. gada 28. jūnijs) par UNICE, CEEP un EAK noslēgto pamatnolīgumu par darbu uz noteiktu laiku (OV L 175, 10.7.1999., 43. lpp.).

⁽¹³⁾ Padomes Direktīva 2004/113/EK (2004. gada 13. decembris), ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu (OV L 373, 21.12.2004., 37. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Padomes Direktīva 2010/18/ES (2010. gada 8. marts), ar ko īsteno pārskatīto BUSINESS EUROPE, UEAPME, CEEP un ETUC pamatnolīgumu par vecāku atvaļinājumu un atceļ Direktīvu 96/34/EK (OV L 68, 18.3.2010., 13. lpp.).

⁽¹⁵⁾ Padomes Ieteikums 92/442/EEK (1992. gada 27. jūlijs) par sociālās aizsardzības mērķu un politiku konvergenci (OV L 245, 26.8.1992., 49. lpp.).

⁽¹⁶⁾ Padomes Lēmums (ES) 2018/1215 (2018. gada 16. jūlijs) par dalībvalstu nodarbinātības politikas pamatnostādņēm (OV L 224, 5.9.2018., 4. lpp.).

- (29) Komisija ir sākusi divu posmu apspriešanos ar sociālajiem partneriem saskaņā ar LESD 154. panta 2. punktu par iespējamo rīcību, risinot problēmas attiecībā uz piekļuvi sociālajai aizsardzībai visos nodarbinātības veidos strādājošajiem. LESD 154. panta 2. punktā paredzētā procedūra kā tāda nav piemērojama Savienības rīcībai, ar kuru tiek risinātas problēmas pašnodarbināto personu jomā, pamatojoties uz LESD 352. pantu. Komisija ir aicinājusi sociālos partnerus brīvprātīgi paust viedokli par pašnodarbinātām personām.
- (30) Komisija arī veica publisku apspriešanos, lai uzklusītu dažādu ieinteresēto personu un pilsoņu viedokļus, un apkopoja pierādījumus, lai varētu novērtēt šā ieteikuma sociālekonomisko ietekmi.
- (31) Šā ieteikuma īstenošanu nevajadzētu veikt veidā, kas samazina tiesības, kas noteiktas šajā jomā spēkā esošajos Savienības tiesības aktos, un uz tā pamata arī nevajadzētu samazināt darbiniekiem šā ieteikuma aptvertajā jomā sniegtās aizsardzības vispārīgo līmeni.
- (32) Šajā ieteikumā būtu jāizvairās administratīvus, finansiālus vai juridiskus ierobežojumus noteikt tādā veidā, kas kavētu mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) izveidi vai attīstību. Tāpēc dalībvalstis tiek aicinātas novērtēt savu reformu ietekmi uz MVU, lai pārliecinātos, ka ietekme uz MVU nav nesamērīga, īpašu uzmanību veltot mikrouzņēmumiem un administratīvajam slogam, un publicēt šādu novērtējumu rezultātus.
- (33) Šim ieteikumam nevajadzētu vēl vairāk pasliktināt uzņēmumu – jo īpaši MVU – likviditāti, ja to finanšu stāvokli jau ir negatīvi ietekmējuši novēloti valsts iestāžu maksājumi.
- (34) Reformu izstrādē dalībvalstis var iesaistīt ieinteresētās personas, tostarp sociālos partnerus.
- (35) Šis ieteikums neskar dalībvalstu pilnvaras organizēt savas sociālās aizsardzības sistēmas. Dalībvalstu ekskluzīvā kompetencē attiecībā uz savu sociālās aizsardzības sistēmu organizēšanu, *inter alia*, ietilpst lēmumi par šādu sistēmu un ar tām saistītu iestāžu izveidi, finansēšanu un pārvaldību, kā arī pabalstu līmeni, būtību un sniegšanu, iemaksu apmēru un piekļuves nosacījumiem. Ņemot vērā atšķirības starp valstu sistēmām, šim ieteikumam nevajadzētu liegt dalībvalstīm uzturēt vai izstrādāt detalizētākus noteikumus par sociālo aizsardzību nekā šeit ieteiktie.
- (36) Šajā ieteikumā ir ievērotas pamattiesības un principi, kas atzīti Eiropas Savienības Pamattiesību hartā. Ar šo ieteikumu jo īpaši cenšas sekmēt Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 34. panta piemērošanu.
- (37) Sociālās aizsardzības shēmu finansiālā ilgtspēja ir ļoti svarīga šādu shēmu noturībai, efektivitātei un lietderībai. Šā ieteikuma īstenošanai nevajadzētu būtiski ietekmēt dalībvalstu sociālās aizsardzības sistēmu finansiālo līdzsvaru,

IR PIENĒMUSI ŠO IETEIKUMU.

Mērķis un darbības joma

1. Dalībvalstīm tiek ieteikts:
 - 1.1. nodrošināt pienācīgas sociālās aizsardzības pieejamību visiem darbiniekiem un pašnodarbinātām personām dalībvalstīs atbilstīgi šim ieteikumam un neskarot dalībvalstu pilnvaras organizēt savas sociālās aizsardzības sistēmas;
 - 1.2. noteikt minimālos standartus darbinieku un pašnodarbināto personu sociālās aizsardzības jomā atbilstīgi šim ieteikumam. Sociālo aizsardzību var nodrošināt, kombinējot shēmas – publiski organizētās vai tās, kuras tiek organizētas, nododot sociālajiem partneriem vai citām vienībām, – saskaņā ar valstu sociālās aizsardzības sistēmu pamatprincipiem. Privātās apdrošināšanas produkti neietilpst šī ieteikuma darbības jomā. Saskaņā ar LESD 153. panta 4. punktu dalībvalstīm ir tiesības noteikt iemaksu līmeni un izlemt, kāda shēmu kombinācija ir piemērota.
2. Šis ieteikums attiecas uz tiesībām piedalīties shēmā, kā arī uzkrāt un izmantot tiesības. Jo īpaši dalībvalstīm tiek ieteikts visiem darbiniekiem un pašnodarbinātām personām nodrošināt:
 - a) formālo segumu;
 - b) faktisko segumu;

- c) pienācīgumu;
 - d) pārredzamību.
3. Šo ieteikumu piemēro:
- 3.1. darbiniekiem un pašnodarbinātām personām, tostarp personām, kuras ir pārejas posmā no viena statusa uz otru vai kurām piemīt abi statusi, kā arī personām, kuru darbs ir pārtraukts saistībā ar tāda riska iestāšanos, uz kuru attiecas sociālā aizsardzība.
 - 3.2. tālāk minētajām sociālās aizsardzības jomām, ciktāl tās ir noteiktas dalībvalstīs:
 - a) bezdarbnieka pabalsti;
 - b) slimības pabalsti un veselības aprūpes pabalsti;
 - c) maternitātes un līdzvērtīgi paternitātes pabalsti;
 - d) invaliditātes pabalsti;
 - e) vecuma pabalsti un apgādnieka zaudējuma pabalsti;
 - f) pabalsti sakarā ar nelaimes gadījumiem darbā un arodslimībām.
4. Šis ieteikums neattiecas uz piekļuves nodrošināšanu sociālajai palīdzībai un minimālo ienākumu shēmām.
5. Atzīstot, ka uz darbiniekiem un pašnodarbinātām personām varētu attiekties atšķirīgi noteikumi, šajā ieteikumā definētos formālā seguma, faktiskā seguma, adekvātuma un pārredzamības principus piemēro visiem darbiniekiem un pašnodarbinātām personām.
6. Šis ieteikums neliedz dalībvalstīm uzturēt vai izstrādāt detalizētākus noteikumus par sociālo aizsardzību nekā šajā ieteikumā izklāstītie. Šis ieteikums neierobežo sociālo partneru autonomiju, ja tie ir atbildīgi par sociālās aizsardzības shēmu izveidi un pārvaldību.

Definīcijas

7. Šajā ieteikumā piemēro šādas definīcijas:
- a) “nodarbinātības attiecību veids” ir kāds no dažādajiem darbinieka un darba devēja attiecību veidiem, kas var atšķirties attiecībā uz nodarbinātības ilgumu, darba stundu skaitu vai citiem nodarbinātības attiecību noteikumiem;
 - b) “statuss darba tirgū” ir personas statuss vai nu kā nodarbinātības attiecībās iesaistītas personas (darbinieks), vai arī savā vārdā strādājošas personas (pašnodarbināta persona) statuss;
 - c) “sociālās aizsardzības shēma” ir īpašs noteikumu satvars, ar ko nodrošina pabalstus tiesīgajiem saņēmējiem un kas precizē programmas aptvertās personas, pabalstu tiesību piešķiršanas nosacījumus, pabalstu veidu, pabalstu apjomu, pabalstu ilgumu un citus pabalstu raksturlielumus, kā arī programmas finansējumu (iemaksas, vispārējie nodokļi, citi avoti), pārvaldību un administratīvos aspektus;
 - d) “pabalsts” ir publiskas vai privātas struktūras veikts pārvedums naudā vai natūrā personai, kura ir tiesīga to saņemt sociālās aizsardzības shēmas ietvaros;
 - e) “formālais segums” grupai ir situācija konkrētā sociālās aizsardzības jomā (piemēram, vecums, aizsardzība bezdarba gadījumā, aizsardzība maternitātes vai paternitātes gadījumā), kad spēkā esošie tiesību akti vai koplīgums nosaka, ka personas grupā ir tiesīgas piedalīties sociālās aizsardzības shēmā, kas aptver konkrētu jomu;
 - f) “faktiskais segums” grupai ir situācija konkrētā sociālās aizsardzības jomā, kad grupas personām ir iespēja uzkrāt pabalstus un – gadījumā, ja attiecīgais risks iestājas – piekļūt noteiktam pabalstu līmenim;
 - g) “tiesību saglabāšana” nozīmē, ka jau iepriekšējās darba pieredzēs iegūtās tiesības netiek zaudētas, pat ja tās bija iegūtas shēmās ar atšķirīgiem noteikumiem vai atšķirīgās nodarbinātības attiecībās;
 - h) “tiesību uzkrāšana” attiecas uz iespēju summēt visas tiesības un ietver kvalifikācijas periodu, kas iegūti iepriekšējā darba tirgus statusā (vai līdztekus pastāvošos darba tirgus statusos), ieskaitīšanu kvalifikācijas periodos jaunajā statusā;
 - i) “pārnesamība” ir iespēja pārnest uzkrātās tiesības uz citu shēmu;

- j) "pārredzamība" ir pieejamas, pieklūstamas, vispusīgas un skaidri saprotamas informācijas sniegšana plašai sabiedrībai, potenciālajiem shēmu dalībniekiem un shēmu dalībniekiem, un pabalstu saņēmējiem par shēmas noteikumiem un/vai par individuālajiem pienākumiem un tiesībām.

Formālais segums

8. Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt pienācīgas sociālās aizsardzības pieejamību visiem darbiniekiem un pašnodarbinātām personām attiecībā uz visām šā ieteikuma 3.2. punktā minētajām jomām. Ņemot vērā valsts apstākļus, tiek ieteikts sasniegt šo mērķi, uzlabojot formālo segumu un attiecinot to uz:
- a) visiem darbiniekiem neatkarīgi no nodarbinātības attiecību veida – obligātā kārtā;
 - b) pašnodarbinātām personām – vismaz brīvprātīgi un attiecīgā gadījumā obligātā kārtā.

Faktiskais segums

9. Dalībvalstīm tiek ieteikts saskaņā ar 8. punktā izklāstītajiem nosacījumiem nodrošināt faktisko segumu visiem darbiniekiem neatkarīgi no viņu nodarbinātības attiecību veida un pašnodarbinātām personām, vienlaikus saglabājot sistēmas ilgtspēju un īstenojot aizsargpasākumus, lai nepieļautu ļaunprātīgu izmantošanu. Šajā nolūkā:
- a) noteikumiem par iemaksām (piemēram, kvalifikācijas periodi, minimālie darba periodi) un tiesībām (piemēram, gaidīšanas periodi, pabalstu aprēķināšanas kārtība un ilgums) nevajadzētu liegt indivīdiem uzkrāt vai izmantot pabalstus viņu nodarbinātības attiecību veida vai darba tirgus statusa dēļ;
 - b) atšķirībām shēmu noteikumos atkarībā no statusa darba tirgū vai nodarbinātības attiecību veidiem vajadzētu būt samērīgām un vajadzētu atspoguļot saņēmēju specifisko situāciju.
10. Atbilstīgi valsts apstākļiem dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka tiesības – neatkarīgi no tā, vai tās iegūtas ar obligātām vai brīvprātīgām shēmām, – tiek saglabātas, uzkrātas un/vai ir pārnesamas starp visiem nodarbinātības un pašnodarbinātības statusu veidiem un starp tautsaimniecības nozarēm personas karjeras laikā vai noteiktā atsauces periodā un starp dažādām shēmām konkrētas sociālās aizsardzības jomas ietvaros.

Adekvātums

11. Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka tad, ja darbiniekiem un pašnodarbinātām personām iestājas sociālās aizsardzības shēmas apdrošināts risks, shēmas sniedz dalībniekiem pienācīgu aizsardzības līmeni savlaicīgi un saskaņā ar valsts apstākļiem, saglabājot pienācīgu dzīves līmeni un nodrošinot pienācīgu ienākumu aizstāšanu, vienlaikus turpinot nepieļaut minēto shēmu dalībnieku nonākšanu nabadzībā. Novērtējot adekvātumu, dalībvalsts sociālās aizsardzības sistēmas vajadzības ir jāņem vērā kopumā.
12. Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka sociālās aizsardzības iemaksas ir samērīgas ar darbinieku un pašnodarbināto personu iemaksu veikšanas spēju.
13. Ņemot vērā valsts apstākļus un attiecīgā gadījumā dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka visus valsts tiesību aktos paredzētos atbrīvojumus no sociālajām iemaksām vai šo iemaksu samazinājumus, tostarp grupām ar zemiem ienākumiem, piemēro visiem nodarbinātības attiecību un statusu darba tirgū veidiem.
14. Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka pašnodarbināto personu sociālās aizsardzības iemaksu un tiesību aprēķins ir balstīts uz objektīvu un pārredzamu novērtējumu par viņu ienākumu bāzi, ņemot vērā šo personu ienākumu svārstības, un ka tas atspoguļo viņu faktiskos ienākumus.

Pārredzamība

15. Dalībvalstīm tiek ieteikts nodrošināt, ka visu sociālās aizsardzības shēmu noteikumi ir pārredzami un ka iedzīvotājiem ir piekļuve atjauninātai, vispusīgai, pieejamai, ērti lietojamai un skaidri saprotamai informācijai par viņu individuālajām tiesībām un pienākumiem bez maksas.
16. Dalībvalstīm tiek ieteikts vajadzības gadījumā vienkāršot ar sociālās aizsardzības shēmām saistītās administratīvās prasības darbiniekiem, pašnodarbinātām personām un darba devējiem, jo īpaši mikrouzņēmumiem un mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

Īstenošana, ziņošana un novērtēšana

17. Dalībvalstīm un Komisijai būtu kopīgi jāstrādā, lai uzlabotu to datu tvērumu un nozīmību, kurus Savienības līmenī vāc par darbaspēku un piekļuvi sociālajai aizsardzībai, nolūkā informēt politikas veidotājus par sociālo aizsardzību attiecībā uz, jauniem darba veidiem. Šajā sakarā dalībvalstīm tiek ieteikts līdz 2021. gada 15. novembrim apkopot un, ja tas iespējams, publicēt uzticamus valsts statistikas datus par piekļuvi dažāda veida sociālajai aizsardzībai, piemēram, sadalot datus pēc statusa darba tirgū (pašnodarbināta persona/darba ņēmējs), nodarbinātības attiecību veida (pagaidu vai pastāvīgs darbs, nepilna laika vai pilna laika darbs, jauni darba veidi vai standarta nodarbinātība), dzimuma un vecuma.
18. Līdz 2020. gada 15. novembrim Komisijai kopā ar Sociālās aizsardzības komiteju būtu jāizveido uzraudzības sistēma un jāizstrādā saskaņoti kopīgi kvantitatīvi un kvalitatīvi rādītāji, lai izvērtētu šā ieteikuma īstenošanu, un lai varētu to pārskatīt.
19. Dalībvalstīm tiek ieteikts šajā ieteikumā noteiktos principus īstenot pēc iespējas drīz un līdz 2021. gada 15. maijam iesniegt plānu, kurā izklāsta atbilstīgos valsts līmenī veicamos pasākumus. Minēto plānu īstenošanas gaita būtu jāapspriež saistībā ar daudzpusējiem uzraudzības rīkiem atbilstīgi Eiropas pusgadam un atvērtajai koordinācijas metodei sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas jomā.
20. Komisijai – sadarbībā ar dalībvalstīm un pēc apspriešanās ar attiecīgajām ieinteresētajām personām – būtu jāpārskata progress šā ieteikuma īstenošanā, ņemot vērā arī ietekmi uz MVU, un līdz 2022. gada 15. novembrim jāziņo par to Padomei. Pamatojoties uz pārskatīšanas rezultātiem, Komisija var apsvērt turpmāku priekšlikumu iesniegšanu.
21. Komisijai būtu jānodrošina, ka šā ieteikuma īstenošana tiek atbalstīta ar pasākumiem, kurus finansē no attiecīgajām Savienības programmām.
22. Komisijai būtu jāveicina savstarpēja mācīšanās un paraugprakses apmaiņa starp dalībvalstīm un ieinteresētajām personām.

Briselē, 2019. gada 8. novembrī

Padomes vārdā –
priekšsēdētāja
L. ANDERSSON